

İkili Gelir Vergilemesi Modeli ve İskandinav Ülkelerindeki Uygulaması

Ali ÇELİKKAYA

Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İİBF
Maliye Bölümü
acelikka@ogu.edu.tr

İkili Gelir Vergilemesi Modeli ve İskandinav Ülkelerindeki Uygulaması

Dual Income Taxation Model and Its Practice in Nordic Countries

Özet

İkili gelir vergilemesi (DIT) modeli 1980'li yılların başlarından itibaren OECD üyesi ülkeler tarafından gerçekleştirilen gelir vergisi reformlarında gittikçe önem kazanmaya başlamıştır. DIT modeline karşı artan ilginin en önemli nedenlerinden biri de İskandinav ülkelerinin 1990'lı yıllardan itibaren bu modeli fiilen uygulamaya başlamaları ve bundan olumlu sonuç almaları olmuştur. Her ne kadar modelin ilk uygulandığı Danimarka sonradan DIT modelinden biraz sapma gösterse de Norveç, İsveç ve Finlandiya çeşitli ısrar derecelerinde DIT modelini uygulamayı sürdürmektedirler. DIT modelin en önemli özelliği emek ve sermaye gelirlerini ayrı vergi tarifelerine tabi tutması ve sermaye gelirlerini emek gelirlerinden daha düşük oranda vergilendirmesidir. Ancak bu durum zaman zaman vergi arbitrajına neden olmaktadır. İskandinav ülkeleri bu sorunu çözmek için çeşitli alternatif arayışlarına girmiştir.

Anahtar kelimeler: İkili gelir vergilemesi, kapsamlı gelir vergilemesi, İskandinav ülkeleri, vergi arbitrajı, vergi reformu.

Abstract

Dual Income Taxation (DIT) model developed as a part of income taxation reforms in OECD countries gained progressively increased recognition since the early 1980s. One of the most important reasons for the wide recognition of DIT model is its defacto implementations with successive outcomes from the beginning of 1990s in Scandinavian countries. Denmark was the first country to introduce the DIT model in 1987 even though it subsequently moved to a more hybrid system with some post facto modifications. On the other hand, Norway, Sweden, and Finland continue to put into operation the DIT model with varying degrees of persistence. The distinct feature of the DIT model covers the separate taxation of the capital incomes and earned incomes. Moreover, although DIT model taxes capital income uniform low and proportional rates, it continues to tax labor incomes at high and progressive rate schedules. However, the large difference between top marginal tax rate on earned incomes and on capital incomes causes tax arbitrage, a main disadvantage of the DIT model. Therefore, Scandinavian countries have been seeking alternative approaches to reduce this tax arbitrage.

Keywords: Dual income tax, comprehensive income tax, Nordic countries, tax arbitrage, tax reforms.

1. Giriş

İkili Gelir Vergilemesi (DIT) modelini esas alan ilk gelir vergisi reformu 1987 yılında Danimarka’da yapılmıştır. Ardından 1990’ların başlarında diğer İskandinav ülkeleri İsveç, Norveç ve Finlandiya onu takip etmiştir. Ancak modelin geçmişi çok daha eskilere dayanmaktadır. Nitekim King 1977 yılında DIT modelinin en ayırıcı özelliği olarak ifade edilen sermaye gelirlerinin tek oranlı bir vergiye tabi tutulması önerisinde bulunmuştur. Bu modelin teorik yapısı ise ilk olarak Johansson-Samuelson teoremi ile kurulmuş ve bazı koşullar altında, bir yatırımdan elde edilen getirinin bugünkü değerinin bütün sermaye gelirlerine aynı oranda uygulanacak tek tip bir vergiden etkilenmeyeceği ve böylece tarafsızlığın sağlanmış olacağı ifade edilmiştir (Radulescu, 2007: 24; Kannianen vd., 2007: 408).

DIT modeli 1980’li yılların başlarından beri OECD’nin “dolaysız vergiler” ve “har-cama vergileri” arasında uyumlu ve etkin bir karışım geliştirme çabalarının bir neticesidir. Günümüzde Japonya gibi düşük vergili ve Yeni Zelanda gibi kapsamlı gelir vergisi (CIT) modeli uygulayan ülkeler dahil olmak üzere bir çok ülkede İskandinav ülkelerinin fiilen uyguladığı DIT modeli tartışılmaya başlanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri de bu modelden kısmen etkilenmiştir (Ganghof, 2006: 361; Ganghof, 2005: 81-82; Bird vd., 2008: 11).

Ülkeleri DIT modeli gelir vergilemesine yönelten temel motivasyon bünyesinde taşıdığı bir takım avantajlardır. DIT modelinin: i) portföy sermaye gelirlerinin vergilendirilmesini rasyonel kılmak, ii) enflasyonist ortamlarda artan oranlı sermaye vergilemesinden kaynaklanan olumsuzlukları ve gelir kayıplarını önlemek, iii) kurumlar vergisi teşviklerini azaltmak, iv) geçici ve nihai stopaj oranlarını artırmak suretiyle gelir ve kurumlar vergisinin idaresini kolaylaştırmak, v) ücretliler üzerindeki vergi yükünün dengeli dağılımını sağlamak şeklinde sıralanabilecek bir takım avantajları söz konusudur. Diğer taraftan bu modelin en önemli dezavantajı ise emek ve sermaye gelirlerinin farklı vergilendirilmesinden kaynaklanan vergi arbitrajıdır. İskandinav ülkeleri bu sorunu çözmek için arayış içerisinde (Bird, 2007: 1-3; Radulescu, 2007: 24-25).

Bu çalışmanın amacı son yıllarda OECD tarafından kapsamlı gelir vergisi (CIT) modeline alternatif olarak geliştirilen ve tek vergi (flat tax) ile birlikte iki önemli gelir vergisi reformu seçeneğinden biri olan DIT modelini bütün yönleri ile ortaya koymak ve fiilen uygulandığı İskandinav ülkelerindeki durumu değerlendirmektir. Çalışmanın kapsamı göz önünde bulundurularak CIT modeli ile ilgili açıklamalar sınırlı tutulacaktır¹.

¹ CIT modelinde kişinin bir dönem boyunca “tüketiminde” ve “özel servetinde” meydana gelen net artış ($I = C + \Delta NW$) vergilendirilecek geliri oluşturmaktadır. Model hakkında ayrıntılı bilgi ve tüm yönleri için bkz. (Edizdoğan, Çelikkaya, 2010: 5-13).

2. DIT Modelinin Temel Özellikleri

DIT, emek gelirleri üzerinden alınan artan oranlı ve sermaye gelirleri üzerinden alınan nispi ve düşük oranlı bir verginin bileşiminden oluşan “sedüler” bir vergilendirme modelidir (Thoresen vd., 2008: 3). Gelir vergisi matrahının bu şekilde ikiye bölünmesi CIT modeli için ileri sürülen bir takım problemlerin üstesinden gelme noktasında vergi politikasına ilave özgürlükler tanımaktadır. Buna göre sermaye gelirleri; faiz, kar payı, sermaye kazançları ve işletme gelirlerinden, emek gelirleri ise; maaş ve ücretler, emekli aylıkları, sosyal güvenlik ödemeleri ve bir kısım yan ödemelerden oluşmaktadır (Genser vd., 2007: 5-6).

Tam bir DIT modelinde sermaye gelirlerine uygulanan vergi oranı ve emek gelirlerine uygulanan en düşük marjinal vergi oranı genellikle eşit olmaktadır (Sørensen, 2005: 1-2; Randelovic, 2010: 185; Zee, 2005: 40). Bu düşük gelir diliminde emek gelirlerini sermaye gelirlerine dönüştürmek suretiyle vergi arbitrajından yararlanma teşvikini ortadan kaldırmaktadır (Radulescu, 2007: 24-25).

2.1. Vergilemede Adalet ve Etkinliğin Sağlanması

Vergilemede “adalet” ve “etkinlik” ilkeleri açısından bakıldığında DIT modelinin her iki açıdan da CIT modeline göre üstün olduğu kabul edilmektedir (Radulescu, 2007: 26).

Vergilemede adalet yaklaşımı mükellefin vergi ödeme gücünü esas alır ve bunun iki önemli göstergesi “gelir” ve “harcama”dır. Dolayısıyla tartışma nispi ya da artan oranlı vergilemenin hangisinin adalet amaçlarına ulaşmada daha etkili olacağı noktasına yoğunlaşır. Sermaye gelirleri genellikle yüksek vergi dilimindeki kişilerin elinde bulunduğu için DIT modelinin düşük gelir gruplarının aleyhine sonuçlar doğuracağı ileri sürülmektedir. Ancak klasik gelir vergilemesi modelinde borçla finanse edilen varlıkların getirileri bir taraftan düşük oranlı kurumlar vergisine tabi tutulurken, diğer taraftan faiz giderleri indirilebilmektedir. Dahası sermaye gelirlerinin artan oranlı tarifeye tabi tutulması halinde servetin aile üyeleri arasında bölüştürülmesi suretiyle kaçakçılık teşvik edilmektedir². DIT modelinin önerdiği nispi oranlı bir sermaye geliri vergisi bu gibi vergi arbitrajı olasılıklarını önlemek suretiyle yatay ve dikey adalete hizmet edecektir (Radulescu, 2007: 26-27).

DIT modeli ile ilgili bir iddia da vergilemenin “zamanlararası” görünümüne ilişkindir. Kişilerin yaşam boyu tüketim ve tasarruf kalıpları farklı olduğu için, yüksek tasarruf seviyesindeki kişiler CIT modeline göre daha fazla vergi ödemek zorunda kalacaktır. Böylece gelecekteki tüketim bugünküne göre daha pahalı hale gelmek-

² Bu tür vergiden kaçınmaları önlemek için ABD’de 2006 yılından itibaren 18 yaşından küçük ve 1700 dolardan fazla sermaye geliri olan bir çocuğun gelir ailenin en yüksek marjinal vergi oranında vergilendirilmeye başlanmıştır. Benzer uygulama 2000 yılından itibaren Kanada’da hayata geçirilmiştir (Genser vd., 2007: 4).

tedir. Bu sorunu gidermek için Fisher-Kaldor-Meade “harcama temelli” bir gelir vergilemesi önerisinde dahi bulunmuştur (Genser vd., 2007: 4; Sørensen, 2005: 3). DIT modeli bu tür olumsuzlukların yaşanmasını önlemektedir. Aşağıdaki tablo bu durumu göstermektedir.

Tablo 1. DIT ve CIT Modellerine Göre Tüketim Tercihlerinin Karşılaştırılması

	Erken tüketen		Geç tüketen	
	Kişi 1	Kişi 2	Kişi 1	Kişi 2
Ücret geliri	1000	1000	1000	1000
Ücret vergisi (%50)	500	500	500	500
Tasarruflar	0	0	500	-500
Brüt faiz geliri	0	0	0	50
Gelirin bugünkü değeri ¹	2100		2100	
Kapsamlı Gelir Verisi (CIT)				
Faiz üzerinden alınan vergi	0	0	0	25
Tüketim	500	500	0	1025
Vergi ödemelerinin bugünkü değeri ²	976,2		1000	
İkili Gelir Vergisi (DIT)				
Faiz üzerinden alınan vergi (%20) ³	0	0	0	10
Tüketim	500	500	0	1040
Vergi ödemelerinin bugünkü değeri ²	969		972	
Not 1: Bugünkü değer brüt faiz üzerinden hesaplanmıştır.				
Not 2: Oran %10 olarak alınmıştır. Vergi gelirlerinin bugünkü değeri CIT modelinde %5 net faiz oranı kullanılarak hesaplanmaktadır, çünkü uygulanan vergi oranı %50'dir. Buna karşılık DIT modeli içinse %8 olarak hesaplanmaktadır, çünkü bu durumda vergi oranı %20'dir.				

Kaynak: Radulescu, (2007: 28).

Tabloda görüldüğü gibi aynı dönemde 1000'er lira elde eden ve biri cari dönemde diğeri gelecekte tüketecek olan iki kişi söz konusudur. Sabırlı olan ve tüketimini erteleyen kişi faiz geliri üzerinden vergi ödemek zorunda kalacaktır. Her ne kadar aynı dönemde aynı geliri elde etseler bile ikinci tüketici için verginin bugünkü değeri daha yüksektir. Böylece CIT modelinde sabırlı olmayan tüketici bugünkü değer olarak 976,2 lira vergi öderken, sabırlı olan tüketici 1000 lira vergi ödemek zorunda kalacaktır. DIT modeli bu çarpıklığın azalmasına neden olur. Sermaye gelirini ve düzenli faiz gelirlerini % 20 oranında düz oranlı bir vergiye tabi tutmak suretiyle verginin bugünkü değeri ilk tüketici için 969 ve ikinci içinse 972 lira olacaktır, yani her iki mükellef için de neredeyse eşit olacaktır. Bir başka deyişle DIT modeli tasarrufların getirisi üzerinde ayrımcılık yaratmamaktadır (Radulescu, 2007: 28).

DIT modelinin bir avantajı da sermaye gelirlerinin vergilendirilmesinde enflasyonu hesaba katmasıdır. CIT modelinde sermaye gelirlerinin vergilendirilmesinde genellikle enflasyon ayarlaması yapılamadığı için (vergi reel değil nominal değer üzerinden alındığı için) haddinden fazla bir vergileme söz konusu olabilmektedir. Yüksek

gelirliilerin yasal olarak vergiden kaçınmalarına imkan tanıyan bu durum adalet açısından büyük problem doğurmaktadır (Morinobu, 2004: 4). DIT modeli sermaye gelirlerini düşük vergilendirerek bu problemi azaltmaktadır (Radulescu, 2007: 30).

Vergilemede etkinlik açısından bakıldığında; mobil sermaye üzerinden nispeten yüksek vergi alınması halinde sermaye çok kolay bir şekilde yabancı ülkelere kayacaktır. Sermaye gelirleri uygun bir oranda vergilendirilmediği sürece vergi matrahı emek, tüketim ve arazi gibi daha az mobil gelir kaynaklarına yönelecek ve ekonomi bundan büyük zarar görecektir. Bu açıdan bakıldığında vergi sisteminde etkinlik açısından sermaye geliri önemli bir yere sahiptir. AB ülkelerinde 1980-1985'den 1991-1997'ye kadar ortalama efektif vergi yükü sermaye gelirlerinde % 48,4'ten % 45,3'e gerilemiş, buna karşılık emek gelirlerinde % 33,0'dan % 36,8'e ve tüketim vergilerinde % 16,6'dan % 18,7'ye yükselmiştir. Benzer şekilde G-7 ülkelerinde sermaye gelirlerinin ortalama efektif vergi yükü % 63,6'dan % 59,8'e gerilemiş, emek gelirlerinde % 26,5'ten % 29,8'e ve tüketim vergilerinde ise % 13,0'dan % 13,2'ye yükselmiştir. Bu manzara vergi yükünün mobil sermaye gelirlerinden mobil olmayan emek gelirlerine doğru kaydığıının delili niteliğindedir. Bu sürecin devam etmesi çalışma arzusunu olumsuz yönde etkileyeceği gibi daha yüksek işsizlik oranı ile birlikte ekonomik durgunluk ortaya çıkacaktır. Bu gerçeğin farkında olan OECD zararlı vergi rekabetini önleyici projeler gerçekleştirilmektedir. Bunlardan biri olan DIT modelinin çıkış noktası da CIT modelinin adalet ve etkinlik noktasında karşı karşıya kaldığı problemler olmuştur (Morinobu, 2004, 4-5).

Dolayısıyla DIT düşük sermaye geliri vergisi uygulamak suretiyle artan uluslararası rekabette en uygun vergi reformu ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Ayrıca DIT modeli firmanın yasal yapısını, sermayenin kaynağını ve kullanımını dikkate almaksızın bütün sermaye gelirlerini nispi bir oranda vergilendirdiği için mevcut vergi sistemindeki çarpıklıkları azaltacak ve vergi sisteminde etkinliği arttıracaktır (Radulescu, 2007, s. 33). Bu noktada sermaye gelirlerinin nispi oranda vergilendirilmesinin yaratacağı adaletsizliği önlemek için; i) emek gelirlerinin vergi oranının makul artan oranlı olması, ii) servet vergisi uygulanması ve iii) emek gelirinin en alt dilimine indirim sağlanması önerilmektedir (Boadway, 2005: 923-924).

2.2. İdari Yönden Basitlik ve Kolaylık

Sermaye gelirlerinin vergilendirilmesi genellikle tasarruf ve yatırımları ve böylece ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Dahası bazı sermaye gelirlerini (götürü kira gelirleri gibi) vergilendirmek siyasi nedenlerle oldukça güç olmaktadır. Netice olarak sermaye gelirlerinin vergilendirilmesi yüksek idari maliyetlere yol açmaktadır. Bu maliyetlerin bir neticesi olarak büyük bir refah devleti kurmanın ve sürdürmenin önemli bir şartı sermaye gelirlerinin vergilendirilmesinde orta yolunun bulunmasıdır (Ganghof, 2006: 362).

DIT idari yönden uygulaması oldukça basit bir modeldir. Vergi kanunlarının oldukça karmaşık olması sebebiyle bütün vergi reformları vergi kanunlarını basitleştirmeyi ve uzman olmayan kişilerin dahi vergi kanunlarını anlamasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu anlamda “uyum”, “beyan” ve “tahsil” maliyetleri en az olan ve verginin mevcudiyetinde firmaların kararlarının yeniden gözden geçirmelerini önleyen bir vergi sistemi idari yönden basit olarak algılanabilir. DIT, kurumlar vergisi teşviklerinin azaltılmasına hizmet edecek, daha düşük bir kurumlar vergisi oranı yabancı yatırımları çekmek için sunulan özel vergi ayrıcalıklarının azaltılmasına ya da ortadan kalkmasına neden olacaktır. DIT, kurumlar vergisi ve gelir vergisi rejimlerinde basitlik sağlayacak ve böylece hem idari hem de uyum maliyetlerini azaltacaktır. Zira söz konusu maliyetler, gelişmekte olan ülkelerde çeşitli ekonomik faaliyetlerin şekillenmesinde önemli mali engeller yaratmaktadır. DIT’a geçilmesi özellikle geçici ve nihai stopajın kullanılmasındaki artıştan kaynaklanan önemli idari avantajlar sağlayacak, idari maliyetler azalacaktır. Çünkü sermaye gelirinin hesaplanmasına artık gerek kalmayacaktır. Dahası kurum karları üzerindeki vergi oranı ve sermaye gelirlerinin vergi oranı eşitleneceği için karpayları ve sermaye kazançları ayrı bir vergilendirme kaynağı olarak görülmeyecek ve böylece kar ödemesi firma seviyesinde zaten vergilendirilmiş olacaktır. Ancak düz oranlı bir vergi modeli ile bu maliyet azalışlarının vergi tabanının genişletilmesine bağlı olacağı unutulmamalıdır (Bird vd., 2008: 22-24; Radulescu, 2007, s. 33-34).

2.3. Kamu Gelirlerini Artırmak

Mevcut vergi sistemlerindeki sermaye gelirlerine tanınan istisnalar vergi gelirlerini önemli ölçüde azaltmaktadır. Dolayısıyla bütün sermaye gelirlerini düşük oranlı bir vergiye tabi tutmak, bazı sermaye gelirlerine ayrıcalıklı uygulamadan ve faiz giderlerinin indirilmesinden kaynaklanan gelir kayıplarını karşılamanın en pratik yoludur. Artan uluslararası rekabetin ışığı altında, yurtiçi vergilerin yüksekliği sebebiyle sermaye ihracı ayrıca yurtiçi matrahın daralmasına neden olmaktadır. Böylece sermaye göçünü önlemek için düşük sermaye geliri vergisi gibi ölçüler vergi gelirlerini sürdürmek için önemlidir. Bu bağlamda artan oranlı emek vergisi devletin gelirini artırmanın temel yolu olup, sosyal güvenlik sistemi riskli işlerde çalışanları güvence altına aldığı taktirde yatay eşitlik problemi olmayacaktır (Radulescu, 2007: 34-35).

Özetle DIT a geçilmesi muhtemel bir gelir artışı sağlayacaktır. Bu sermaye gelirlerine uygulanan önceki sistemin etkinliği azaldıkça daha da büyüyecek ve DIT’a geçilmesi zaman içinde kayıt dışı ekonomiyi küçültecektir. Bununla birlikte DIT’a geçiş bazı maliyetleri de beraberinde getirmektedir. İskandinav sisteminde emek gelirlerinin sermaye gelirlerine dönüşmesi için vergi arbitrajı olasılığı söz konusudur. Ancak bir bütün olarak arbitraj sorunu gelişmekte olan ülkelerde daha az

önemli olacaktır. Çünkü özellikle gelişmiş ülkelere göre emek ve sermaye gelirlerinin oranları arasında oldukça az bir farklılık söz konusudur (Bird vd., 2008: 22-24).

3. DIT Modelinin İskandinav Ülkelerindeki Uygulaması

İskandinav ülkelerindeki işsizlik oranları uluslararası standartlara göre düşük olsa bile 1980'lerin sonlarındaki işsizlik oranları ve 1990'ların başlarındaki oranlar tarihi standartların çok üzerinde olup bu seyrini devam ettirmektedir. Bu durum ekonomik faaliyetleri canlandırmak için sermaye geliri üzerindeki vergi yükünü azaltma noktasında büyük politik destek bulunmasına neden olmuştur. Ancak bu süreçte tüketim üzerinden alınan vergiler artırılmıştır ve hala kamu hizmetlerinin finansmanı için gelir vergisine büyük ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla İskandinav ülkelerinin gelir vergisi reformunda iki seçeneği vardır. Bunlardan ilki bütün gelir vergisi oranlarını düşürmektir. Ancak bu sosyal programları desteklemek için yetersiz gelir vergisi hasılatı ile sonuçlanacaktır. İkinci seçenek sermaye gelirlerini vergi oranını düşürecek ancak emek gelirleri üzerindeki vergi oranını arttıracak ikili bir vergileme seçeneği uygulamaktır (Bird vd., 2008: 6). Bu seçeneklerden ikincisi kabul görmüş ve DIT modeli ilk olarak Danimarka'da 1985 vergi reformu ile uygulamaya geçirilmiş, ardından 1991 yılında İsveç, 1992 yılında Norveç ve 1993 yılında Finlandiya değişik şekillerde söz konusu sisteme adapte olmuştur. Böylece İskandinav ülkeleri diğer ülkelerdeki daha önceki reformlardan oldukça farklı bir yön çizmiştir. Ardından Belçika, Fransa, İtalya ve Japonya'da DIT modelinin bir versiyonu olarak emek ve faiz gelirlerinin farklı vergilendirildiği bir model tercih etmişlerdir. Bu gelecekteki vergi reformları için çok daha yakından dikkate alınması gereken doğal bir deneyim olmayı sürdürmektedir (Alstadsaeter, 2003: 1-2).

3.1. DIT Modeline Geçilmesinin Nedenleri

DIT modeline geçilmesinin ilk sebebi yatırımların ülke dışına kaymaya başlamasıdır. 1980'li yılların ortalarında en yüksek marjinal gelir vergisi oranları Norveç'te % 66 ve İsveç'te % 87'ye kadar yükselmiştir. Böylece İskandinav ülkelerindeki yatırımlar off-shore alanlara kaymaya başlamış ve vergiden kaçınma yolları araştırılmaya başlanmıştır. İkinci olarak yüksek enflasyon sermaye gelirlerinin efektif vergi oranını yükseltmiştir. En iyimser tahminle nominal faiz gelirlerinin % 50'nin üzerinde vergiye tabi tutulması gerçek faiz gelirleri üzerindeki efektif vergi oranını yükseltmiştir. Yüksek vergi oranlarının nispeten yüksek efektif vergi oranları ile birleşmesi ve enflasyon ayarlamasının olmaması İskandinav ülkelerinde problemleri daha da büyütüştür. Sermaye gelirlerine düşük ve düz bir oran uygulamak enflasyona karşı genel bir ayarlama sağlayacaktır. Üçüncü olarak, İskandinav ülkeleri bütün sermaye gelirlerini aynı oranda vergilendirmese bile reform öncesi özellikle faiz ve sermaye kazançlarına istisnalar tanımıştır. Götürü kira gelirleri için önemli ayrıcalıklar söz konusu olduğu gibi borç faizlerinin indirilmesinde de cö-

mert davranılmıştır. Bu durum İskandinav ülkelerinin hepsinde önemli gelir kayıplarına yol açmış ve vergi matrahındaki aşınma marjinal emek geliri vergi oranının artmasına neden olmuştur. Nitekim DIT uygulamasına geçmeden birkaç yıl önce faiz ödemelerinin vergilendirilecek gelirden indirilmesi sayesinde Norveç ve İsveç'te yüksek gelir grupları vergi matrahlarını oldukça azaltmış ve tasarruflarını vergi ayrıcalığı tanınan alanlara kaydırmışlardır. Bu sayede kişisel sermaye üzerinden elde edilen net vergi geliri neredeyse negatif olmuştur (Sørensen, 2007: 564; Bird vd., 2008: 1).

Her ne kadar DIT reformu sermaye gelirlerinin vergi oranını azaltacak ise de, emek gelirlerinden elde edilen vergi hasılatındaki artış sermayenin vergilendirilmesinden doğacak vergi hasılatındaki azalmayı telafi edecektir. İsveç'te 1991 yılındaki reformun ardından sermaye gelirlerinden elde edilen hasılatın yaklaşık GSYİH'nın % 2,7'si oranında artacağı tahmin edilmiştir (Bird vd., 2008: 5-6; Radulescu, 2007:36-37).

Tablo 2. İskandinav Ülkelerinde Reform Öncesi ve Sonrası Vergi Oranları

		Sermaye Gelirleri		Kazanılmış Gelir
		Kurum Kazançları	Diğer Sermaye Gelirleri	
Norveç	1992 öncesi	50,8	26,5~40,5	26,5~50
	1992'den itibaren	28	28	28~41,7
Finlandiya	1993 öncesi	37	25~56	25~56
	1993'ten itibaren	25	25	25~56
	1995'ten itibaren	28	28	25~56
İsveç	1991'den önce	52	36~72	36~72
	1991'den itibaren	30	30	31~51
	1994'ten itibaren	28	30	31~56
Danimarka	1987'den önce	40	48~73	48~73
	1987'den itibaren	50	50~56	50~68
	1994'ten itibaren	34	38~44/58*	38~58

* Net sermaye geliri 20,000 (evlilerde 40,000) Danimarka Krona'sından az olduğunda %44 oranı uygulanır.

Kaynak: Morinobu, (2004: 2).

Tabloda görüldüğü gibi reform öncesi sermaye gelirlerinin marjinal vergi oranları oldukça farklı dağılım göstermektedir. Genel olarak sermaye gelirlerinin marjinal vergi oranları CIT modelinin prensiplerine uygun olarak emek gelirin vergi oranlarına çoğunlukla eşdeğerdir. Reform sonrası vergi oranları karşılaştırıldığında reform öncesindeki oranlara kıyasla önemli indirimler söz konusudur. Reform aynı zamanda vergi matrahının genişletilmesini de kapsadığından kamu gelirlerinde bir azalma olmamıştır (Radulescu, 2007, s. 37).

Vergi oranı ve yapısı söz konusu ülkelerde değişik olmakla birlikte aşağıdaki tablo şu anki vergi sisteminin genel özelliklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 3. İskandinav Ülkelerinde DIT Uygulaması

	Finlandiya (2008)	Norveç (2008)	İsveç (2008)
Gelir vergisi oranı (%)	28	28	30
-sermaye kazançları	27-50	28-48	31,5-56,5
-emek kazançları			
Negatif sermaye gelirlerinin indirilmesi	Pozitif sermaye gelirinden indirilebilir	İlk dilimdeki diğer gelirlerden indirilebilir	Vergi indirimi
Kurumlar vergisi oranı (%)	26	28	28
Gelir ve kurumlar vergisinin bütünleştirilmesi	Borsaya kayıtlı şirketlerde: Karpaylarının sadece %70'i vergilendirilir (sermaye geliri olarak) Borsaya kayıtlı olmayan şirketlerde: Götürü bir miktar gelir vergisinden muaftır ve bu sınırın üstündeki karpaylarının sadece %70'i vergilendirilir (emek geliri olarak) ¹	Sadece götürü bir miktarı aşan sermaye kazançları ve karpayları vergilendirilir (sermaye geliri olarak)	Borsaya kayıtlı şirketlerde: Bütünleşme yok Borsaya kayıtlı olmayan şirk. Kar payı ve sermaye kazançları indirilmiş oranda vergilendirilir (dipnot 3 ve 5)
Kişisel gelir vergisi (%):	19,6 (=0,7 x 28)	28 ²	30 ³
-karpayları			
-hisselerden elde edilen sermaye kazançları	28	28 ⁴	30 ⁵
Stopaj gelir vergisi ⁶ :	28	28	30
-faiz	19	0	30
-kar payı			
<p>1. 90,000 Euroyu aşan karpaylarında götürü getiri miktarının altındakiler sermaye geliri olarak vergilendirilir.</p> <p>2. Sadece hisselerden elde edilen götürü getiri miktarını aşan karpaylarına uygulanır</p> <p>3. Az sayıda ortaklı şirketlerin aktif ortaklarının belli bir götürü getiri tutarının altındaki karpayları indirilmiş %20 oranında vergilendirilirken, bunun üstündeki karpayları emek geliri olarak vergilendirilir. Borsaya kayıtlı olmayan şirketlerin pasif ortaklarının karpayları</p>			

indirilmiş %25 oranında vergilendirilir.
4. Sadece hisselerden elde edilen götürü getiri miktarını aşan karpaylarına uygulanır
5. Az sayıda ortaklı şirketlerin aktif ortaklarının belli bir götürü getiri tutarın altındaki sermaye kazançları indirilmiş %20 oranında vergilendirilirken, bunun üstündeki kazançlar emek geliri olarak vergilendirilir. Borsaya kayıtlı olmayan şirketlerin pasif ortaklarının kazançları indirilmiş %25 oranında vergilendirilir.
6. Mukimler için.

Kaynak: Sørensen, (2009: 11)

Tabloda görüldüğü gibi, sermaye gelirin nispi vergi oranı % 28 ve % 30 arasındadır. Bu oran yaklaşık olarak hem kurumlar vergisi oranları hem de en düşük emek geliri vergisi oranları ile eşdeğerdir, ancak en yüksek emek geliri vergi oranlarından oldukça aşağıdadır. Dolayısıyla DIT'in bir temel prensibini karşılamaktadır. Sermaye geliri vergisi nispi olması dolayısıyla nihai stopaj yoluyla toplanmaya uygundur. Finlandiya, İsveç ve Norveç'te mukimlerin faiz gelirleri nispeten düşük nihai stopaj vergisi uygulanmak suretiyle kaynağında vergilendirilmektedir. Norveç hariç mukim olmayanlar için herhangi bir kaynağında vergileme (stopaj) söz konusu değildir. Ayrıca uyum ve tarafsızlık açısından negatif net sermaye geliri için bir vergi indirimine ya da ilk gelir diliminin pozitif gelirinden indirme imkanı tanımaktadır. Norveç kar payı ve sermaye kazançları üzerinden ödenen vergiden normal bir getiri miktarını istisna etmek suretiyle çifte vergilemeyi önlemeye en yakın ise de İskandinav ülkelerinde tam anlamıyla kurum kaynaklı gelirlerin çifte vergilendirilmesi önlenmiş değildir (Sørensen, 2009: 11; Radulescu, 2007: 38).

3.2. DIT Modelinin İskandinav Ülkelerindeki Uygulaması

Danimarka DIT modelinin benimseyen ilk İskandinav ülkesidir. Ancak sonrasında CIT ve DIT arasında bir "karışım" uygulamaya başlamıştır. Bir başka deyişle Danimarka 1987 reformunun ardından DIT modelinden oldukça uzaklaşmıştır. Yukarıdaki tabloya da sırf bu nedenden Danimarka dahil edilmemiştir. Buna karşılık İsveç, Norveç ve Finlandiya söz konusu modeli değişik ısrar derecelerinde halen uygulanmaktadır. Dolayısıyla aşağıda daha çok Danimarka dışındaki İskandinav ülkelerinin durumu değerlendirilecektir.

3.2.1. Danimarka'daki Uygulaması

Danimarka, AB üyesi ülkeler içerisinde vergi rasyosu en yüksek ülkelerden biridir. 2007 yılı itibarıyla AB ortalaması % 40 civarında olup Danimarka'da bu rasyo % 48,7'ye çıkmıştır. Buna karşılık Danimarka AB üyesi ülkeler içerisinde sosyal güvenlik vergilerinin toplam vergi geliri içindeki payı en düşük olan ülkelerden biridir. Bunun özel nedeni; refah harcamalarının çoğunluğunun genel vergiler ile karşılanmasıdır. Bu, yüksek dolaysız vergi oranını gerektirmektedir. Bu bakımdan Da-

nimarka AB üyeleri içerisinde dolaysız vergilerin en yüksek olduğu ülkedir (European Commission, 2009: 5-6).

Danimarka DIT modelinin beşiği olarak kabul edilse bile, sonrasında bu modelin temel prensiplerinden oldukça uzaklaşmıştır. 1987 reformunda karpayları ve sermaye gelirleri üzerinden % 50 oranında vergi alınması önerilmiştir. Ancak muhalefetin artan oranlı sermaye vergilemesini terk etme konusundaki isteksizliği nedeniyle % 6 oranında özel bir ek vergi getirilmiştir. Bu sayede sermaye gelirlerinin marjinal vergi oranı % 56'ya çıkartılmıştır. DIT'ın temel prensiplerinden daha da uzaklaşması 1993 yılında olmuş, emek gelirlerinin vergi oranı düşürülmüştür (Ganghof, 2005: 88). Bu, emek maliyetleri üzerinde pozitif etki yaratmış ancak tam tersine toplam emek talebi değişmemiştir. Zira yüksek oranlı sermaye geliri vergilerinden kaynaklanan sermaye stokundaki azalma marjinal emeğin verimliliğinde azalmaya yol açmıştır. Böylece 1994 ve sonrası kişisel gelir ve belli bir sınırın üstündeki pozitif net sermaye geliri aynı marjinal vergi oranına tabi tutulmaya başlanmıştır (Radulescu, 2007: 39).

Danimarka'nın sistemi CIT ve DIT modellerinin bir karışımı şeklindedir. Negatif sermaye geliri elde edenler için DIT özelliği gösterirken, pozitif net sermaye geliri elde edenler için artan oranlı bir CIT özelliği göstermektedir. Hisse senetlerinden elde edilen kar payları düşük oranda vergilendirilirken, kişisel gelirler ve diğer sermaye gelirleri (özellikle de faiz gelirleri) artan oranlı olarak vergilendirilmektedir. Karpayları belli bir sınırın altında ise % 28 oranında stopaja tutulmakta, sınırın aşılması halinde ise oldukça yüksek artan oranlı bir tarifeye tabi tutulmaktadır. Sermaye kazançları ise ayrı bir tarifeye tabi tutulmaktadır (bkz., Tablo 3). Emek ve sermaye gelirleri (kar payı ve sermaye kazançları hariç) ayrıca mahalli idareler tarafından öngörülen nispi vergilere (% 20,14 - % 26,71 aralığında) tabi tutulmaktadır. Netice olarak Danimarka 1987 reformunun ardından emek gelirlerini artan oranlı olarak vergilendirmeye devam etmektedir, ancak düşük ve yüksek gelir gruplarının efektif vergi oranları arasındaki fark % 25,2'den % 18'e gerilemiştir. Aynı zamanda sermaye gelirlerinin yasal vergi oranı önemli ölçüde azalmış; % 48 - % 73,2 aralığından % 52,2 - %58,2 aralığına çekilmiştir (Randelovic, 2010: 191-193; Genser vd., 2007: 11).

3.2.2. Norveç'teki Uygulaması

DIT modelini ısrarlı bir şekilde uygulayan ülkelere en güzel örnek Norveç'tir. Norveç gelir vergisinde 1 Ocak 1992 tarihinden yürürlüğe girmek üzere önemli bir reform gerçekleştirmiş, emek, serbest meslek ve sermaye gelirlerinin vergilendirilmesinde kapsamlı değişiklikler yapmıştır. Reform öncesi vergi sisteminin temel özelliği marjinal vergi oranlarının yüksekliği ve geniş indirim imkanları tanınmasıdır. 1980'li yıllar boyunca Norveç vergi sistemi çok sayıda istisna, bölgesel ve sektörel indirim ve emek ve sermaye gelirleri açısından yüksek yasal vergi oranları

ile şekillenmiştir. Ancak bütün bu istisna ve indirimler vergi sisteminde önemli çarpıklıklara yol açmıştır³.

DIT reformu öncesi ücret gelirleri üzerindeki en yüksek marjinal vergi oranı % 57,8'e, serbest meslek erbabında % 62,7'ye kadar yükselmiştir. Aradaki bu farkın temel sebebi reform öncesinde ve sonrasında serbest meslek erbabının daha yüksek sosyal güvenlik vergisi yüküne sahip olmasıdır. Diğer taraftan sermaye gelirleri üzerindeki en yüksek marjinal vergi oranı % 40,5 ve kurumlar vergisi oranı % 50,8 olmuştur. Ancak vergilendirilecek geliri azaltan birkaç özel istisna sayesinde efektif kurumlar vergisi yükü % 40'ın altına düşmüştür (Aarbu vd., 2001: 321).

DIT reformunun amacı, daha düşük bir vergi oranı ve geniş bir vergi matrahı oluşturmaktır (Alstadsaeter, 2003: 1). Zira bu ölçülerin aksi vergilemede etkinlik kaybına yol açmaktadır. Ayrıca geçmiş yıllardaki gözlemler yüksek vergi oranlarının gelirin yeniden dağılımında arzu edilmeyen sonuçlar yarattığını ortaya koymuştur. Reform ile birlikte kişisel gelirin vergilendirilmesinde iki farklı matrah geliştirilmiştir. Belli bir sınırın altındaki (380.000 NOK'un) emek gelirleri, sermaye gelirleri ve karpayları ile birlikte temel orana (% 28), bu sınırı aşan emek gelirleri ise sosyal güvenlik vergisine ve iki aşamalı ek vergiye tabi tutulmuştur (Onshus vd., 2008: 3). En yüksek marjinal vergi oranı ücret geliri elde edenlerde % 48,8'e, serbest meslek erbabında % 51,7'ye düşürülmüştür. Bununla birlikte vergi oranındaki indirimin düşük ve orta gelir gruplarında oldukça düşük kaldığı gözlenmiştir (bkz., Aarbu vd., 2001: Ek A). Reform ile birlikte kurumlar vergisinin oranı da % 50,8'den % 28'e indirilmiştir. Böylece sermaye gelirleri, belli bir sınırın altındaki emek gelirleri ve kurumlar vergisinin oranı eşitlenmek suretiyle dağıtılan kurum karlarının vergilendirilmesinde çifte vergilendirme ortadan kaldırılmıştır. Geniş tabanlı bir vergi matrahına ulaşmak için ise amortisman oranları daha da düşürülmüş, özel indirimler ve istisnalar kaldırılmıştır (Aarbu, vd., 2001: 321; Sørensen, 2001: 6; Thoresen, 2004: 489).

DIT reformunun ardından temel (%28) ve en yüksek (%51,7) marjinal vergi oranları arasındaki büyük fark nedeniyle emek gelirlerinden sermaye gelirlerine kaçışı önlemek için bir mekanizma geliştirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine mülkiyeti az sayıda kişinin elinde bulunan küçük işletmeler⁴ ve serbest meslek

³ Örneğin hane halkı gayrimenkul için yapılan borçlanmanın faizlerini indirebilme imkanına sahip olduğu için bu durum vergi sonrası negatif gerçek faiz oranları ile sonuçlanmış ve gayrimenkul patlamasına ve borçla finanse edilen tüketimin artmasına neden olmuştur. Her ne kadar reform gayrimenkul sektöründeki aşırı yatırımın çarpıklığının azaltılmasına çalışmış ise de, gerçekte bu amacı ulaşamamıştır. Politik sebeplerle gayrimenkul sahiplerinin vergi oranı düşük oranda tutulmuş ve reform bu yatırım türleri için vergi avantajını azaltma başarısı gösterememiştir (Radulescu, 2007: 41; Onshus vd., 2008: 3).

⁴ **Norveç'te** bu gruba (**Closely Held Corporation-CHC**) hisselerinin en az üçte ikisi aktif ortakların elinde bulunan şirketler girmektedir. Eğer bir kişi şirkette yıllık 300 saatten fazla çalışıyorsa aktif, değilse pasif ortak olarak kabul edilmektedir. Aktif ortaklar genellikle müdür sıfatına sahiptir. Buna karşılık **İsveç'te** en fazla beş kişinin oy hakkı-

erbaplarında⁵ “götürü” bir sistem geliştirilmiştir (OECD, 2006: 6). Genel hatlarıyla bu sistem işletmeden elde edilen gelirleri sermaye gelirleri ve emek gelirleri şeklinde iki gruba ayırmaktadır. Bu nedenle sisteme “bölüştürme modeli” de denmektedir (Thoresen, 2004: 489). Buna göre sermayenin kayıtlı değeri riske göre ayarlanmış sabit bir getiri oranı ile çarpılmak suretiyle götürü bir sermaye geliri hesaplanmaktadır. Sabit getiri oranı her yıl devlet tahvillerinin ortalama getiri oranına bir risk primi eklemek suretiyle belirlenmektedir. 1993 yılında % 16 olan bu oran 2001 yılında % 12’ye düşürülmüştür. Bu şekilde hesaplanan sermaye geliri nispi vergi oranına tabi tutulmaktadır. Artan gelir ise sahibinin gerçekte elde edip etmediğine bakılmaksızın emek geliri olarak vergilendirilmektedir. Buradaki amaç vergiyi azaltmak için bütün gelirin sermaye geliri olarak nitelendirilmesini önlemektedir (Aarbu vd., 2001: 321-322; Sørensen, 2001: 6; Thoresen vd., 2008: 8; Alstadsaeter, 2003: 6-7). Ancak bu uygulama birçok işletmenin pasif ortak sayısını artırarak (yapı değiştirerek) vergiden kaçınma yollarını aramaya başlamasına neden olmuştur. İşletmeler hisselerin dörtte birini pasif ortaklara devretmek suretiyle aktif ortaklara ödenecek ücret gelirlerini azaltırken, kar payı ödemelerini arttırmışlardır. Yetişkin çocuklar pasif ortak yapılarak karpayları aile içinde içselleştirilmeye ya da sonuçta aktif ortaklara dönecek olan karlar geçici olarak pasif ortaklara ödenmeye başlanmıştır. En nihayetinde benzer firmalar arasında kartelleşme oluşmuştur⁶.

Bunun üzerine 2006 yılında yeni bir vergi reformu yapılarak emek ve sermaye gelirlerinin marjinal vergi oranları arasındaki büyük fark azaltılmış, karpayları üzerindeki vergi oranı yükseltmek suretiyle gelir kayması cazip olmaktan çıkartılmıştır⁷. Nitekim 2006 reformu ile karpaylarının normal getirisini aşan tutar üzerinden % 28 oranında bir vergi alınması öngörülmüş ve aynı zamanda emek gelirin en yüksek marjinal vergi oranı indirilmiştir (Sørensen, 2009: 10). Emek ve sermaye gelirleri üzerindeki vergi oranları eşitlendikçe gelir kayması daha az karlı hale gelecektir (Onshus vd., 2008: 3-4).

nin %50’sinden fazlasına sahip olduğu şirketler bu gruba dahildir. **Finlandiya’da** ise ortak sayısında herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır (Lindhe vd., 2004: 471; Thoresen vd., 2008: 8).

⁵ Serbest meslek kazancının tespitinde performansın esas alınması ve buna göre kazanılması muhtemel emek gelirin hesaplanması artı kalan tutarın ise sermaye geliri olarak vergilendirilmesi mümkündür. Ancak kişinin kaç saat çalıştığını ve ne kadar emek harcadığını ölçmek oldukça güçtür. Bu nedenle prensipte tespiti daha kolay olan sermaye kazancını esas alan ikinci bir yöntem kullanılmaktadır. Buna göre öncelikle özel nitelikte olmayan amortisman tabi iktisadi kıymetler, peştamallıklar, fikri mülkiyet hakları gibi işletme varlıklarından götürü bir miktarda sermaye geliri elde edildiği varsayılarak artan miktar emek geliri olduğu kabul edilmektedir (Sørensen, 2005: 8; Sørensen, 2007: 568; Randelovic, 2010: 185-186).

⁶ Thoresen vd., tarafından DIT modelinin yürürlüğe girdiği 1992 ve 2004 yıllarını kapsayan ampirik bir çalışma gelirin bölüştürülmesi modeli nedeniyle küçük işletmelerin yeni organizasyon şekilleri bulmak suretiyle vergiden kaçınmaya çalıştıklarını doğrulamışlardır (Thoresen vd., 2008: 8).

⁷ Kar payı vergisinin yürürlüğe girdiği 2006 yılında kar payı ödemeleri 100 milyar NOK’dan 7 milyar NOK’a gerilemiştir (Onshus vd., 2008: 5).

2006 vergi reformunun toplam etkisinin ne olduğu ile ilgili henüz ampirik bir araştırma yapılmamıştır. Ancak teorik açıdan bakıldığında yüksek gelir gruplarının vergi oranı düşürülmüştür. Bu azalan bir artan oranlılığı ifade etmektedir. Emek gelirlerini sermaye gelirlerine dönüştürme olasılığı azaltıldığı için yatay adaletsizlik azalmıştır. Ayrıca karpayları ve sermaye kazançları üzerine vergi konmasının artan oranlılığı arttıracığı ifade edilmektedir. Servet vergisi (veraset ve intikal vergisi), reform sırasında ve sonrasında gelirin yeniden dağılımı amacına ulaşmak için önemli ölçüde değişime uğramış, en yüksek marjinal vergi oranlarındaki artış sınırlandırılmıştır. Son olarak temel indirimlerin artırılması da artan oranlılığı olumlu yönde etkileyecektir (Onshus vd., 2008: 5).

3.2.3. İsveç'teki Uygulaması

1980'li yıllarda İsveç hükümeti ulusal para biriminde devalüasyona gitmiş (1982), bankacılık sisteminde ve finans sisteminde yeni düzenlemeler getirmiştir. Her ne kadar bu değişiklikler ekonomi üzerinde yaşanan krizlerden çıkış için pozitif etki yaratsa bile her kesimden vergi sisteminin yeniden gözden geçirilmesi ile ilgili eleştiriler artmaya başlamıştır. Marjinal vergi oranlarının yüksek olması, indirim ve istisnaların yüksek gelir gruplarının lehine sonuçlar doğurmasına neden olmuş⁸, yüksek kurumlar vergisi oranlarına rağmen bir takım indirimler sayesinde sermaye tahsisinde etkisizlikler yaşanmıştır. Ayrıca 1970'li yıllarda İsveç iki haneli enflasyon deneyimi yaşamış ve işsizlik artmıştır. İşsizliğin artan düzeyi sosyal güvenlik sisteminde ciddi sıkıntılar yaşanmasına ve vergi matrahının aşınmasına neden olmuştur. Bu yıllarda yaşanan ekonomik ve mali krizler yaşam standartlarını zorlaştırmış ve bunun üzerine yüksek düzeydeki gelir ve kurumlar vergisi oranlarını düşürme eğilimi baş göstermiştir. Bunda dünyada meydana gelen ekonomik gelişmelerin (özellikle İngiltere, Fransa ve ABD vergi reformlarının) ve arz yönlü ekonomik düşüncenin de etkisi olmuştur. Nihayetinde 1991 yılında "yüz yılın reformu sloganıyla" DIT modeline geçilmiş, emek ve sermaye gelirleri ayrı olarak vergilendirilmeye başlanmıştır. Böylece emek geliri elde edenlerin büyük çoğunluğunda marjinal vergi oranları yaklaşık % 24 - % 27 arasında düşürülmüş ve yeni nispi kurumlar vergisi oranı %30 olmuştur (%57'den %30'a düşürülmüştür). Ayrıca önceden her türlü borç faizinin tamamının indirilmesi mümkün iken, sermaye gelirlerinin ayrı vergilendirilmesi felsefesine uygun olarak faiz indirimlerinin değeri azaltılmış ve çeşitli şekillerde gerçekleştirilen vergiden kaçınma eğilimleri sınırlandırılmıştır (Agell vd., 1996: 3-654; Loughlin vd., 2004: 6-8).

Reformun başarısını araştıran bir çalışma, reformun vergisel açıdan teşvik edilen bir kısım ekonomik faaliyetleri (gayrimenkul yatırımları gibi) azalttığı ve böylece

⁸ 1978 yılının başında sol kanadın destekçilerinden Nobel Laureate ve Gunnar Myrdal yüksek marjinal vergi oranlarına rağmen vergiden kaçınmak için sunulan bir takım imkanların İsveç'i bir "kaçakçılar ülkesi" haline getirdiğini ifade etmiştir (Loughlin vd., 2004: 6)

sermaye stokunun dağılımındaki çarpıklıkları minimize ettiğini ortaya koymuştur. Farklı çalışanlar için birim başına verginin aşırı yükü azalmıştır. Ancak reform ayrıca maliyetleri de artırmıştır. Tasarrufların gayrimenkulden finansal varlıklara kayması efektif talebi azaltmıştır. Bunun ötesinde kurumlar vergisinin GSYİH'ya oranı 1990 ve 2000 yılları arasında, vergi oranları düşürülmesine karşılık % 3,7'den % 7,5'e çıkmıştır (Radulescu, 2007: 42-43).

1995 yılında karpaylarının vergilendirilmesinde yeni bir uygulamaya geçilmiş % 30 oranında düz bir sermaye geliri vergisi getirilmiştir. Bu oran borsaya kayıtlı şirketlerden elde edilen bütün sermaye geliri, faiz ve sermaye kazançlarına uygulanmaktadır. Borsaya kayıtlı olmayan şirketlerden elde edilen karpayları belli bir indirimine tabi tutulmaktadır. Bu oranı aşan karpayları pasif ortaklar için nispi orana tabi tutulmaktadır, ancak aktif ortaklar için emek geliri olarak artan oranlı vergilendirilmektedir (Genser vd., 2007: 11; Sørensen, 2005: 25).

Netice olarak İsveç DIT modelini uygulamaya devam etmektedir. Belli bir tutarı (2010 yılı için 372,100 SEK ve 532,700 SEK) aşan emek gelirleri sırasıyla % 20 ve % 25 oranında merkezi gelir vergisine tabi tutulmaktadır. Ayrıca mahalli gelir vergisi uygulaması söz konusudur. 2009 yılında mahalli gelir vergisinin oranı ortalama % 31,52 olmuştur. Sermaye gelirleri % 30 oranında nispi bir vergiye tabi tutulmaktadır. Bu oran en yüksek marjinal gelir vergisi oranından daha yüksektir (Randelovic, 2010: 192, ayrıca bkz., Tablo 3). Sermaye zararlarının tamamının sermaye kazançından indirilmesi mümkündür. Net sermaye gelirin negatif olması halinde 100.000 SEK'e kadar açığın % 30'u oranında bir vergi indirimi hakkı tanınmaktadır. Açığın bu tutarın üzerinde olması halinde indirim miktarı % 21'e düşmektedir. Ayrıca İsveç'te çalışan nitelikli yabancı işçiler elde ettikleri bütün gelirler için (ücret ve diğer faydaların toplamı) ilk üç yıl %75'i üzerinden vergi ödemektedir. Bir başka deyişle % 25'lik özel bir vergi indirimi söz konusudur (Working in Sweden – employee guide, 2010: 1-3).

3.2.4. Finlandiya'daki Uygulaması

Finlandiya 1993 vergi reformu öncesinde mükelleflerin bütün gelirleri için kaynağına bakılmaksızın tek ve artan oranlı bir tarifenin uygulandığı global bir gelir vergisi (GIT) sistemine sahip iken bu yıldan itibaren DIT modeline geçmiştir. DIT modeline geçilmesinin temel nedeni bazı sermaye gelirlerine tanınan indirim ve istisnaların vergi planlamasına yol açması ve GIT modelinin sermaye göçüne neden olacağı düşünülmesidir. Ayrıca diğer İskandinav ülkelerinin de DIT modeline geçmesi uluslararası rekabet bakımından bu modelin benimsenmesini zorunlu kılmıştır. Diğer taraftan 2006 yılında "tek vergi" önerisinde bulunulmuşsa da bu öneri gelecek için rasyonel görülmemiştir (Frande, 2008: 1).

Reform öncesi yasal kurumlar vergisi oranı oldukça yüksek olmasına karşılık ayrıcalıklı hükümler ve indirimlerin çokluğu nedeniyle toplanan vergi oldukça düşük olmuştur. Gelir vergisi açısından bakıldığında marjinal vergi oranları % 50'nin üzerinde olmasına karşılık ağırlıklı olarak vergilendirilmeyen varlıklara yapılan yatırımlardan oluşan sermaye gelirlerine nadir olarak uygulanmıştır. Ayrıca sermaye gelirin vergi matrahı; mevcut kişisel sermaye geliri istisna tavanı nedeniyle erozyona uğramıştır. Gelir vergisinin matrahını hesaplarken belli seviyedeki faiz harcamalarının indirilme olasılığı negatif ortalama efektif faiz geliri vergisi oranlarına yol açmıştır. Gayrimenkule yapılan kurum yatırımları özellikle banka kredileri ve dağıtılan karlar ile finanse edilmiş ve böylece şirketlerin yüksek borç rasyosuna ve düşük kar dağıtmasına neden olmuştur. Bunun üzerine sistemi uluslararası rekabete uygun hale getirmek ve vergilemede tarafsızlığı sağlamak adına DIT reformu gerçekleştirilmiştir (Radulescu, 2007: 39-40).

DIT reformu ile bütün sermaye gelirleri % 25 oranında düz bir vergiye tabi tutulmaya başlanmıştır. Buna karşılık emek gelirleri üzerindeki en yüksek marjinal vergi oranı yaklaşık % 63 civarında kalmıştır. Dolayısıyla reform sonrası emek ve sermaye gelirlerinin en yüksek marjinal vergi oranları arasında oldukça yüksek bir fark (%38) ortaya çıkarken, düşük gelir gruplarında ise fark azalmıştır. Diğer İskandinav ülkelerinin aksine Finlandiya emek gelirlerinde bir düzenlemeye gitmemiştir. Reformun en önemli sonucu, toplam vergilendirilecek gelir içerisinde sermaye gelirlerinin payının azalmasıdır. Bu bir taraftan tasarruf etmenin cazibesini artırırken diğer taraftan emek gelirlerini sermaye gelirlerine dönüştürme eğilimini de artırmıştır⁹ (Pirtilla vd, 2006: 2).

2005 vergi reformu ile karpaylarının vergilendirilmesinde önemli değişikliklere gidilmiştir. Bu yıldan itibaren karpaylarının vergilendirilmesinde mahsup sisteminin vazgeçmiştir. Bunun temel sebebi mahsup sisteminin yurtiçinde elde edilen karpaylarına yabancı kaynaklıların aleyhine bir ayrıcalık yaratması olmuştur. Mahsup sistemi ortak seviyesinde ödenen kurumlar vergisi için tam bir indirim imkanı sunmak suretiyle yurtiçi karpaylarının çifte vergilendirmesini ortadan kaldırmıştır. Ancak aynı uygulama yabancı kaynaklı karpayları için söz konusu olmamıştır. Böylece sistem açık bir şekilde yurtiçi yatırımların lehine sonuçlar doğurmuştur. 2005 yılından itibaren kısmi çifte vergileme sistemi hayata geçirilmiştir. Buna göre kurum kazancı öncelikle şirket bünyesinde vergilendirilecek ve ardından dağıtılan karpayları ortak seviyesinde vergilendirilecektir. Yurtiçi ve yabancı yatırımlar benzer uygulamaya tabi tutulacaktır (Frande, 2008: 6-7).

⁹ Toplam gelir içinde sermaye gelirin payı önemli ölçüde yükselmiş, 1992'de % 10 olan oran 1995 yılında % 15'in üzerine çıkmıştır. Bir başka deyişle emek gelirinden sermaye gelire kaçış Finlandiya'daki gelir vergisi reformunun temel etkisi olmuştur. Mikro ekonomik göstergeler de bunu doğrulamaktadır (Randelovic, 2010: 193-194).

Ancak yeni kar payı vergilemesi modelinin sistemi basitleştirdiğini söylemek güçtür, özellikle borsaya kayıtlı olmayan şirketlerden elde edilen karpaylarının vergilendirilmesi oldukça karmaşıktır. Borsaya kayıtlı şirketlerin dağıttığı karpaylarının % 70'i ortakların sermaye kazancı olarak kabul edilmektedir. Geriye kalan % 30'u ise vergiden istisnadır. Kurumlar vergisi oranı % 26 olduğu için bu şirketlerin dağıttığı karpaylarını toplam vergi yükü yaklaşık % 40.5, şirketlerden kar payı elde eden kişilerin vergi yükü ise % 19.6 olmaktadır (bkz., Tablo 3). Borsaya kayıtlı olmayan şirketlerin dağıttığı karpayları ise bir ölçüde vergiden istisnadır. Kar payı varlığın net defter değerinin matematiksel olarak % 9'dan daha az yıllık getirisini ifade etmektedir¹⁰. Bu getiri miktarını aşmamak koşuluyla ortak bazında yıllık 90.000 Euro'ya kadar kar payı vergiden istisnadır. Ancak net defter değerinin % 9'unu aşan karpaylarının % 70'i emek geliri olarak vergilendirilmekte, kalan miktar vergiden istisna edilmektedir. Varlığın net defter değerinin % 9'unu aşan getiri sağlayan kar payı miktarının 90.000 Euro'yu aşması halinde % 70'i sermaye geliri olarak vergilendirilecek, kalan % 30'luk kısım ise vergiden istisna edilecektir. Mukimler tarafından elde edilen yabancı kaynaklı karpayları ise karı dağıtan şirket ilgili direktifin ikinci maddesinde tanımlanmış ise ya da iki ülke arasında vergi anlaşması var ise yurtiçi kar payı gibi değerlendirilecektir (Frande, 2008: 6-7; Sørensen, 2005: 25).

Bu uygulama özellikle borsaya kayıtlı olmayan işletmelerde ücret ödemelerini sınırlandırmak bunun yerine kar payı ödemelerini artırmak eğilimini teşvik etmiştir. Şirketin net varlık değerindeki artış sayesinde kar payının vergiden istisna miktarı 90.000 Euro'ya çıkartılmaya başlanmıştır (bkz., Tablo 3). Böylece toplam vergi yükü kurum tarafından ödenen kurumlar vergisinden ibaret olacaktır. Benzer şekilde şirket ortakları da ortaklığın net serveti hesaplanmadan önce sermayelerini ortaklığa yatırmaya ve ardından vergisel nedenlerle sermayelerini çekmeye başlamışlardır. Bu durum ortaklığın net servet değerinin artmasına ve ortağın kendi sermaye geliri hissesinin azalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla 2005 vergi reformu grup şirketi kurmak yoluyla vergi yükünü minimize etme imkanı getirmiştir. Belli bir sabit varlık miktarından elde edilen sermaye kazancı vergiden istisna olduğu için bağlı şirketler yabancılaştırılmak suretiyle sermaye gelirinin vergiden istisna kurum gelirinə dönüştürülmesi ve böylece ortaklara kar payı olarak dağıtılması cazip hale gelmiştir. Bir başka deyişle grup şirket olmak sayesinde vergiden istisna dağıtılabılır kar payı miktarı maksimize edilmek suretiyle asıl şirketin net varlık değeri artırılmaktadır (Frande, 2008: 7-8).

¹⁰ Hissenin matematiksel değeri; şirketin net varlık değerinin toplam hisse sayısına bölünmesi ile bulunmaktadır. Net varlık değeri; bilançodaki işletme varlıklarından borçların çıkartılması ile bulunmaktadır. Net varlık değeri her yıl kar payının dağıtıldığı bir önceki yıldaki defter değerine göre hesaplanmaktadır (Frande, 2008: 7).

4. DIT Modelinin Sorunları ve İskandinav Ülkelerinin Çözüm Yolları

DIT modelinin yumuşak karnı, mülkiyeti az sayıda kişinin elinde bulunan küçük işletmelerden (Closely Held Corporation-CHC) ve serbest meslek faaliyetlerinden elde edilen emek ve sermaye gelirlerinin vergilendirilmesinden kaynaklanmaktadır (Wiegard, 2005: 56; Kanniainen vd., 2007: 408; Zee, 2005: 42).

DIT modeline göre, farklı ekonomik faaliyetlerden elde edilen gelirler emek ve sermaye olarak ayrılmaktadır. Bu ayırım geleneksel bazı gelir gruplarında oldukça basittir. Ancak özellikle mülkiyeti az sayıda kişinin elinde bulunduğu kişisel işletmelerde, işletme sahibi müdür sıfatıyla hem işletmeye mali kaynak koymakta hem de işletme için emek harcamaktadır (Sørensen, 2009: 12). Bu durumda işletme kazancının emek gelirlerine uygulanan yüksek vergi oranlarına tabi tutulması halinde söz konusu işletmeler nispeten cezalandırılmış olacaktır. Kaldı ki böyle bir durumda sermaye gelirlerinin vergisi düşük olduğu için karın büyük kısmını sermaye geliri olarak beyan etme eğilimi artacaktır (Lindhe vd., 2004: 470). Benzer problem serbest meslek erbabında da söz konusudur. Kendi işini yapan serbest çalışanlarda işletme gelirlerinin bir kısmı emek geliri gibi gözükmektedir, bir kısmı da sermayeden elde edilen gelir gibi kabul edilmektedir. Eğer bütün işletme geliri emek geliri olarak kabul edilir ve artan oranlı tarifeye tabi tutulursa, sermaye geliri daha yüksek vergilendirilmiş olacaktır. Diğer yandan sermaye geliri olarak kabul edilir ve düşük oranda vergilendirilirse de serbest çalışan kişi gelirinin bir kısmını çalışması karşılığında elde etmiş olsa bile artan oranlılıktan kaçınacaktır. Bu adaletsizliği önlemek için gelir; emek ve sermaye bileşenleri arasında bölme yoluna gidilmektedir. Bunun en kolay yolu, öz sermaye üzerine götürü bir getiri oranı uygulamak ve bu miktarı sermaye geliri olarak kabul etmek, arta kalan karı ise emek geliri olarak vergilendirmektir. Benzer şekilde serbest meslek erbabının çalışma saati ve harcadığı emek vergi idareleri tarafından kontrol edilemediği için serbest meslek gelirlerinin önce sermaye geliri ve artan kazancın ise emek geliri olarak kabul edilmesi yoluna gidilmektedir (Sørensen, 2009: 12).

Ancak her iki durumda da artan geliri emek olarak vergilendirmek, sermaye gelirleri üzerinden nihai stopaj yapılmasının avantajının ortadan kalkmasına ve genel beyanın yeniden getirilmesine neden olacaktır. Diğer taraftan hem işletmede hem özel amaçla kullanılan varlıklarda bu hesaplama oldukça güçleşmektedir. Ayrıca bir diğer sorun da hangi hesaplama yönteminin kullanılacağıdır. Bunun için varlıkların borçlar düşüldükten sonraki **net değeri** esas alınabileceği gibi götürü getiri oranının varlıkların **brüt değerine** uygulanması da mümkündür. Son olarak özel varlıkları değerlendirme yöntemi (maddi olmayan varlıklar gibi) ve doğru getiri oranının tespit edilmesi de ilave problemler doğurmaktadır (Radulescu, 2007: 45).

Gelir bölüşümü modeli ayrıca düzenli kayıt tutulmasını da beraberinde getirmektedir. Zira gelir bölüşümü tercih edilmezse işletme geliri emek geliri olarak vergilendirilecektir. Buna karşılık düşük oranlı sermaye geliri vergilendirmesinden yararlanabilmesi için işletmenin kayıtlarının düzenli olması gereklidir. Dolayısıyla DIT modeli arzu edilen bir durum olarak işletmelere modern kayıt tutma konusunda teşvik sağlamaktadır (Sørensen, 2005: 13).

Gelirin bölüşürülmesinde yukarıda ifade edilen brüt varlık ya da net varlık metodu uygulanmaktadır. Brüt modelde net mali yükümlülükler matrahtan indirilmez. Böylece emek geliri; firmanın brüt karından (borç faizi öncesindeki kar) brüt varlıklar (bilançoda kayıtlı varlıklar) üzerinden hesaplanan götürü bir getiri miktarının indirilmesi suretiyle vergilendirilecek net sermaye geliri ise; brüt varlıklar üzerinden hesaplanan götürü bir getiri miktarından faiz harcamalarının düşülmesi suretiyle hesaplanır. Tam tersine net modele göre sermaye kazancı; net varlıklara (varlık eksi borç) götürü bir getiri miktarının eklenmesi ile ve emek geliri; net kardan (faiz düşüldükten sonraki kar) bu götürü getirinin indirilmesi suretiyle hesaplanır (Sørensen, 2007: 568-569). Her iki model de aşağıdaki tabloda örneklendirilmektedir.

Tablo 4. Serbest Meslek Erbabında Brüt ve Net Metodun Karşılaştırması

Gelir Durumu	
1. Satış Geliri	500
2. İşle İlgili Harcamalar	200
3. Brüt Kar (Borç faiz öncesindeki kar); (Satır; 2-1)	300
4. Faiz (Satır 8 x %10)	80
5. Net Kar (Brüt kar eksi faiz); (Satır; 3-4)	220
Bilanço	
Varlıklar	Borçlar
6. İşletme Varlıkları 1000	8. İşletme Borçları 800
	9. Net Servet 200
7. Toplam Varlıklar 1000	10. Toplam Borçlar 1000
Brüt Varlık Metoduna Göre Gelirin Bölüşürülmesi	
11. Brüt İşletme Varlıkları (Satır; 7)	1000
12. Götürü Getiri (Satır; 10 x %10)	100
13. Emek Geliri = Brüt Kar – Götürü Getiri = (Satır; 3-12)	200
14. Sermaye Geliri = Brüt Getiri – Faiz = (Satır; 12-4)	20

Net Varlık Metoduna Göre Gelirin Bölüşürülmesi	
15. Net İşletme Varlıkları = Brüt Varlık – Borç = (Satır; 7-8)	200
16. Götürü Getiri (Satır; 15 x %10)	20
17. Emek Geliri = Net Kar – Götürü Getiri = (Satır; 5-16)	200
18. Sermaye Geliri = Götürü Getiri (Satır; 16)	20

Kaynak: Sørensen, (2005: 10); Sørensen, (2007: 569).

Tabloda görüldüğü gibi götürü getiri ve borç faizi oranları eşit olursa her iki modelde eşit olacak, bu iki oran farklılaşırsa eşitlik bozulacaktır. Tabloda getiri miktarı ve faiz oranı eşit (%10) varsayıldığı için sermayeden elde edilen gelir ve emekten elde edilen gelir her iki modelde de tam olarak aynı olmaktadır. Eğer götürü getiri miktarı faiz oranından sapma gösterirse bu durumda iki model arasındaki eşitlik bozulacaktır. Brüt modele göre; götürü getiri miktarı faiz oranını aşarsa gelirin büyük kısmı sermaye geliri, düşük kısmı emek geliri olarak kabul edilecektir. Götürü getiri faiz oranından düşük olursa da tam tersi olacaktır. Dahası brüt metoda göre götürü getiri miktarı ve borç faizi arasındaki önemli sapma işletme yatırımlarını olumsuz yönde etkileyecektir. Örneğin sermayenin getirisinin % 15 ve faiz oranının % 10 olduğu bir ortamda girişimcinin 100 liralık ilave yatırımdan % 10 getiri sağladığını varsayacak olursak, verginin yokluğunda yatırımını borçla finanse etse bile başa başı yakalayacak, ancak verginin varlığında net bir kazanç sağlayacaktır. Çünkü yapılan yatırım sermaye gelirine 15 liralık bir katkı sağlarken, vergilendirilecek kara sadece 10 liralık bir katkı sağlayacaktır. Böylece karın büyük kısmı yüksek oranlı emek vergisi yerine düşük oranlı sermaye vergisine tabi tutulacak ve toplam vergi borcu azalacaktır. Buna karşılık net modelin kullanılması halinde firmanın net varlığı yatırımın ilave borçla finansmanından etkilenmeyeceği gibi yatırım örnekteki net karı da etkilemeyecektir. Dolayısıyla net model DIT'in marjinal yatırım kararları karşısında tarafsız kalmasını sağlamaktadır (Sørensen, 2005: 10-11; Sørensen, 2007: 569-570).

Ancak net varlık metodu da vergi arbitrajına açıktır. Bu yöntemde faiz harcamalarının emek gelirleri üzerindeki yüksek marjinal vergi oranından indirilmesine izin verilmektedir. Çünkü faiz harcamaları emek geliri olarak vergilendirilecek olan artakalan net karın azalmasına neden olmaktadır. Bu da işletmeleri faiz indiriminden yararlanabilmek için özel borçları (dayanıklı tüketim malları ve ev alımında kullanılan borçlar gibi) işletme borcu gibi kaydetme eğilimini artırmaktadır. Negatif varlık beyanı bunun en önemli göstergesidir. Diğer taraftan eğer götürü getiri miktarı net modele göre hesaplanıyorsa firma yıl boyunca işletme dışına fon transferi sayesinde vergilendirilecek emek gelirini azaltabilir. Böylece faiz sonrası net gelirini azaltmak suretiyle kayıtlı net karını azaltmış olur, götürü getirisinin matrahını azaltmamak için de gelecek yılın başında fonu yeniden işletmeye geri döndürebilir.

Şüphesiz firma dışındaki fondan elde edilen faiz sermaye geliri olacak ancak götürü emek geliri azalacaktır. Bir başka deyişle emek geliri sermaye gelirine dönüştürülmüş olacaktır. Bu yüzden işletmelerin faiz sonrası net gelirine dikkat edilmesi ve işletmeden fon çıkışı ve ertesi yıl fon girişlerinin kontrol altına alınması gereklidir (Sørensen, 2005: 10-12).

Norveç brüt metodu, Finlandiya ve İsveç ise net metodu tercih etmektedir. Emek ve sermaye gelirleri arasında ayırımın dışında İsveç ayrıca işletmede alıkonan emek gelirini düşük kurumlar vergisi oranına tabi tutmakta ve artan oranlı emek gelir vergisi uygulamasını karın dağıtılmasına kadar ertelemektedir. Danimarka serbest meslek erbabına daha basit olan brüt metot ile daha karmaşık olan net metot arasında bir seçim imkanı tanımıştır. Aynı seçenek Finlandiya için de geçerlidir (Ganghof, 2005: 81; OECD, 2006: 6; Bird and Zolt, 2008: 9-10; Lindhe vd., 2004: 471; Pirtilla vd, 2006: 4-6; Sørensen, 2009: 12-17).

5. Genel Değerlendirme ve Sonuç

1980'lerin sonlarında bir çok ülke öncelikle vergi matrahını genişletmek ve en yüksek marjinal vergi oranlarını indirmek üzerine kurulu vergi reformları gerçekleştirmiştir. Hızlı ekonomik gelişmenin mükellefleri artan oranlı tarifenin üst dilimlerine taşınması üzerine politikacılar sermayeden elde edilen gelirin vergilendirilmesinde ayrıcalıklı uygulama yapma garantisi vermeye başlamışlardır¹¹. Bunun neticesi olarak marjinal vergi oranlarında önemli indirim gidilmeksizin sermaye gelirinin ortalama vergi oranı oldukça düşürülmüştür. Sermayeden elde edilen farklı gelir türlerinin tek tip bir uygulamaya tabi tutulamaması kaçınılmaz bir şekilde etkinsizliği artırmıştır. Bu gerçeğin doğrultusunda emek gelirlerine uygulanan artan oranlı tarifeden ayrılarak bütün sermaye gelirlerinden tek tip nispi bir vergiye tabi tutulması fikri keşfedilmiş ve bunun eski sistemdeki çarpıklıkları ortadan kaldırmanın yanında emek gelirlerinin marjinal vergi oranlarının indirilmesinden kaynaklanan açığı gidermede önemli bir gelir kaynağı olacağı akademik çevrelerde genel kabul görmüştür (Kannianen vd., 2007: 408). Danimarka böyle bir sistemi benimseyen ilk ülke olmasına karşılık sonrasında DIT modelini terk etmiştir. Ardından İskandinav DIT modeli doğmuş ve 1990'ların başlarında Norveç, İsveç ve Finlandiya söz konusu sisteme adapte olmuştur.

DIT modelinin öngördüğü emek ve sermaye gelirlerinin farklı vergilendirilmesinin birkaç haklı gerekçesi vardır. İlk olarak sermaye piyasasının globalleşmesi mobil

¹¹ Son yıllarda gelirin vergilendirilmesi ile ilgili iki alternatif söz konusudur. Bunlardan ilki ve daha radikal olanı sermaye gelirleri üzerindeki vergi yükünü tamamen ortadan kaldıran ve dolayısıyla tüketimi vergilendirmeyi hedefleyen "harcama vergisi" modelidir. İkincisi ise şu an birkaç İskandinav ülkesinde uygulanan ve sermaye gelirlerini emek gelirlerinden daha düşük oranda vergilendirmek suretiyle gelir vergisini sedüler bir yapıya dönüştüren DIT modelidir. OECD üyesi ülkelerdeki genel eğilim DIT modeline doğrudur (Zee, 2005: 35).

sermayenin ulusal vergilendirilme alanını sınırlandırmaktadır. Genellikle emek sermayeden daha az mobil olarak kabul edilir ve vergi matrahının aşınması riski olmaksızın daha yüksek oranda vergilendirilir. İkinci olarak emek geliri gelecekteki emeklilik hakları ve sağlık ayrıcalıkları için bir temel teşkil etmektedir. Üçüncü olarak sermaye vergilendirilecek servete dahildir. Böylece sermaye üzerindeki etkin vergi oranları servet vergisi oranı ile bir bağlantı görünümündedir. Dördüncü olarak sermaye üzerinden düşük oranda bir vergi alınması kişisel tasarrufları olumlu yönde etkiler. Son olarak enflasyon ortamında sermayenin düşük oranda vergilendirilmesi sermayenin gerçek değil normal getirisi üzerine vergi konmasını telafi etmiş olur. Bütün bunlara ilave olarak sermaye gelirlerinin nispi oranda vergilendirilmesini haklı gösterecek bir gerekçe de artan oranlı vergilendirmenin büyük ölçüde vergiden kaçınmayı destekleyecek olmasıdır (Alstadsaeter, 2003: 2-3).

Diğer taraftan DIT'in en zayıf yönü küçük işletmelerde verginin dağılımına ilişkindir. Serbest meslek erbaplarında ve küçük işletmelerde gelirin bir kısmı aktif ortakların emek gelirinden, bir kısmı da firmaya yapılan yatırımdan kaynaklanır. Düşük ve yüksek gelir gruplarında emek ve sermaye gelirlerinin marjinal vergi oranları arasında büyük fark bulunmaktadır. Bu da vergi ödemelerini en aza indirmek için emek gelirlerini sermaye gelirlerine kaydırma eğilimini artırmaktadır. Küçük işletmelerin sahipleri çok kolay bir şekilde kendi ücret gelirlerini azaltarak ve kar payı ödemelerini artırarak net gelirlerini maksimize edebileceği gibi, bir uç örnek olarak bütün kişiler bu vergi arbitrajı olanağından yararlanabilmek için kendi işletmelerini kurabilir ve vergi matrahını aşındırabilirler. Bunu önlemek için DIT modelini uygulayan ülkeler mülkiyet sahipliğine dayalı küçük işletmeler ve serbest meslek erbaplarında DIT modelinin bir versiyonu olan "bölme" modelini uygulamaktadır. Bu sistemde işletmenin karının bir kısmı sermaye kazancı olarak, kalan kar ise emek geliri olarak vergilendirilmektedir. Ancak bu sistem de problemsiz değildir (Sørensen, 2005: 6-7; Randelovic, 2010: 187).

DIT'in yumuşak karnı olan ve emek ve sermaye gelirlerinin marjinal vergi oranları arasındaki yüksek farktan kaynaklanan bu gelir kayması problemini önlemek için İskandinav ülkeleri alternatif arayışlar içerisine girmiştir. Bu amaçla Norveç "ortaklar gelir vergisi" modelini geliştirmiştir. Buna göre ortak seviyesinde elde edilen sermaye kazançları ve karpayları üzerinden vergi alınmaktadır. Ancak çifte vergilendirmeyi azaltmak için hissenin değerine göre vergi sonrası normal getirisi üzerinden bir indirim yapılmasına izin verilmektedir. Yararlanılamayan indirim tutarının gelecek yıldaki ortaklık hissesinden indirilmesi mümkündür. Kurumlar vergisi ve ortaklar gelir vergisinin oranı emek geliri üzerindeki en yüksek marjinal gelir vergisi oranına eşitlenirse, gelir kaymasından bir kazanç sağlanması söz konusu olmayacak ve böylece gelirin bölünmesine de gerek kalmayacaktır. Genel kabul

gören bu model¹² yerli ve yabancı hissedarlardan alınan ikamet temelli bir gelir vergilemesi modelidir. İndirim mekanizması mükelleflerin yabancı kaynaklı hisselelerini beyan etme eğilimlerini güçlendirmektedir. Ayrıca şelale tipi vergilemeyi önlemek için kurumsal ortaklar bu vergiden muaf tutulmuştur (Sørensen, 2009: 1-6).

Diğer taraftan İskandinav ülkelerinin uyguladığı modelin de tam bir DIT modeli olmadığı görülmektedir. Kurumlar vergisi, emek gelirleri üzerindeki en düşük vergi oranı ve sermaye geliri vergisinin oranı tam olarak eşit değildir. DIT modeline geçildikten sonra yatay eşitliği sağlamak için bütün İskandinav ülkeleri yeni bir servet vergisi geliştirmiştir. Bu vergi belli bir sınırın üzerinde serveti olan mukim kişilerin dünya çapındaki toplam net servetleri üzerinden alınmaktadır. Norveç yatay adaleti sağlamak için net serveti artan oranlı bir şekilde (% 0,9-1,1 aralığında) vergilendirmektedir. İsveç 2007 yılına kadar %1,5 oranında, Finlandiya ise 2006 yılına kadar % 0,9 oranında servet vergisi uygulamıştır. Ancak şu an için İskandinav ülkeleri içerisinde Norveç hariç net servet vergisi uygulayan ülke kalmamıştır (Randelovic, 2010: 191-192; Genser vd., 2007:8-9).

DIT modelinin İskandinav ülkelerindeki uygulama sonuçlarını araştıran ampirik çalışmaların bulguları oldukça farklıdır. Lindhe; DIT'ın Finlandiya versiyonunun gelir kayması konusunda büyük bir teşvik sağladığını ortaya koymuştur (Pirtilla vd, 2006: 2). Frande; emek gelirlerinin yüksek vergilendirilmesinin yaratacağı beyin göçünün Finlandiya ekonomisi için ölümcül bir etki yaratacağını ve Finlandiya'ya gelen yabancı işçiler için olumsuz sonuçlar doğuracağını ileri sürmektedir. Frande ayrıca Profesör Tikka tarafından Finlandiya için şiddetle önerilen tek verginin birçok problemi çözeceğini ve uygulamaya geçirilmesinin çok da uzun sürmeyeceğini ifade etmektedir (Frande, 2008: 10). Buna karşılık Sørensen (2005); yeni dizayn edilen Norveç DIT sisteminin zararlı vergi planlamasına karşı güçlü bir sığınak görüntüsü arz ettiğini ortaya koymuştur. Netice itibarıyla DIT modelinin başarısı biraz da ülkenin vergi yapısına ve uygulamasına bağlıdır.

İskandinav ülkelerinde vergilerin GSYİH içindeki oranı % 45-50 civarındadır. Emek gelirleri üzerindeki toplam marjinal vergi oranları sosyal güvenlik vergileri dahil % 50'ye ulaşmıştır. Ayrıca emek arzının uluslararası mobilitesi nispeten düşüktür. Bu yüzden de DIT modeli İskandinav ülkelerinin vergi yapısına uygundur. Tam tersine vergi hasılatının GSYİH içindeki oranının ve en yüksek marjinal gelir vergisi oranının daha düşük olduğu ve işgücünün mobilitesinin nispeten yüksek olduğu ülkelerde DIT modelinin uygulanma şansı zayıflamaktadır. Bunun yerine en yüksek marjinal

¹² Gelir kaymasını önlemek için geliştirilen bir diğer alternatif de yeni sermayenin getirisine "kurum seviyesinde" indirim imkanı tanımadır. İdaresi daha kolay ve yatırımları teşvik edici olmakla birlikte bu model ortaklar gelir vergisi modeli ile kıyaslandığında büyük gelir kayıplarına yol açacağı, gelirin kurum bünyesinde tutulmak suretiyle (ödül etkisi) kişisel sermaye kazancı vergilemesinden kaçınmaya neden olacağı gerekçesi ile eleştirilmektedir (Sørensen, 2009: 1-6).

gelir vergisi ve kurumlar vergisi oranlarının eşitlendiği, sermaye gelir vergisinin matrahının genişletildiği, çifte vergilemeyi azaltmak için dağıtılan karpaylarında tam mahsup sisteminin uygulandığı, dağıtılmayan karpaylarının ise hisse oranında kara ilave edilmesine imkan tanınan global bir gelir vergisi modeli önerilmektedir (Sørensen, 2009: 1-6).

Gelecekteki vergi reformlarında tam bir DIT sistemi ya da tek oranlı kişisel bir gelir vergilemesi (flat tax) birer seçenektir. Ancak her iki sistemde de açık sorular mevcuttur ve cevaplar ülkeden ülkeye oldukça değişmektedir. Devletin gelir ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda emek ve sermaye gelirleri üzerinden tek oranlı bir vergi alınması halinde oldukça yüksek bir orana ihtiyaç duyulacaktır, bu da vergi tabanının uluslararası hareketliliği dolayısıyla problem doğurabilecektir. Diğer yandan oldukça düşük bir oran uygulanması birçok OECD ülkesinde fayda sistemini zayıflatacak ve gelirin yeniden dağılımını olumsuz yönde etkileyecektir (OECD, 2006: 7). DIT’da problemsiz değildir, yukarıda da ifade edildiği gibi emek ve sermaye gelirleri üzerindeki en yüksek marjinal vergi oranlarındaki geniş fark yüzünden mükellefler emek gelirden çok sermaye gelirinine sahip olma eğilimi içindedirler. Norveç hükümeti bu problemi çözmeye teşebbüs etmiştir, ancak vergi reformunun neticesini kestirmek için oldukça erkendir (OECD, 2006: 7).

Bununla birlikte DIT şu an için OECD tarafından en iyi model olarak kabul edilmektedir. Zira DIT bir taraftan adalet ve gelir ihtiyacı arasında bir denge sağlarken, diğer taraftan da etkinlik ve tarafsızlık arasında denge sağlamaktadır. Sermaye geliri yüksek gelir dilimlerinde topladığı için DIT hem yatay hem de dikey adalete uygun düşmektedir. Sermaye gelirlerine emek gelirlerinin aksine düşük vergi oranı uygulanması etkinliğe de katkı sağlayacaktır. Sermayenin uluslararası mobilitesi yüksek olduğu için, arzı daha esnektir ve gerçek getirisi enflasyona karşı daha hassastır. Ayrıca sermayenin nispi bir orana tabi tutulması bugünkü ve gelecekteki tüketim arasındaki seçim ile ilgili çarpıklıkları azaltacaktır (Radulescu, 2007, s. 34-35).

Türkiye tercihini CIT değil DIT modelinden yana yapmıştır¹³. Nitekim sermayenin uluslararası mobilitesini de göz önünde bulundurarak 2006 yılından itibaren faiz ve karpaylarında en yüksek gelir vergisi oranlarının oldukça altında bir oranda nihai stopaj uygulamasına geçilmiş ve sermaye gelirlerinde beyan esası kaldırılmıştır (bkz., 193 Sayılı GVK, Geç.md. 67). Buna karşılık emek gelirlerinin artan oranlı bir tarifeye göre vergilendirilmesi uygulaması devam etmektedir. Diğer taraftan emek

¹³ 4369 sayılı Kanun ile 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanununda yapılan ve 01/01/1999 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi amaçlanan “gelirin tanımına” ilişkin düzenleme yürürlüğe girmeden uygulaması ertelenmiş ve nihayetinde yürürlükten kaldırılmıştır. Bunun üzerine gelirin vergilendirilmesinde **eski ve dar kapsamlı** uygulamaya geri dönülmüştür.

gelirlerinin en düşük marjinal vergi oranı, sermaye gelirlerinin vergi oranı ve kurumlar vergisi oranı birbirine oldukça yaklaşmıştır.

Kaynakça

- Aarbu, K. O. ve Thor, O. T. (2001), "Income Responses to Tax Changes-Evidence from the Norwegian Tax Reform", *National Tax Journal*, LIV (2), 319-335.
- Agell, J., P. Englund, J. Södersten. (1996), "Tax Reform of the Century—the Swedish Experiment", *National Tax Journal*, 49(4), 643-64.
- Alstadsaeter, A. (2003), "The Dual Income Tax and the Firms'Income Shifting Through the Choice of Organizational Form and Real Capital Investments", *Discussion Paper*, 10/2003, 1-41.
- Bird, R. (2007), "Taxing Capital Income: Problems and Possibilities", <http://www.atax.unsw.edu.au/research/pitr-symposium-07/papers/Bird-Pres-Paper01-PITRS07.ppt>, (Erişim: 08/03/2010).
- Bird, R. M. and E. M. Zolt. (2008), "Dual Income Taxation: A Potentially Promising Approach to Tax Reform in Developing Countries", http://aysps.gsu.edu/ISP_BirdRichard_111108.pdf, (Erişim: 19/02/2010).
- Boadway, R. (2005), "Income Tax Reform for a Globalized World: The Case for a Dual Income Tax", *Journal of Asian Economics*, 16(2005), 910-927.
- Edizdoğan, N. ve A. Çelikkaya. (2010), *Vergilerin Ekonomik Analizi*, Dora Yayıncılık, Bursa.
- European Commission. (2009), "Taxation trends in the European Union, Main results", http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-30-08421/EN/KS-30-08-421-EN.PDF, (Erişim: 02/04/2010).
- Frände, J. (2008), "The Taxation of Capital and Earned Income in Finland", http://www.nsfr.net/seminare/fors07/fin/Fin_jur_nat.doc. (Erişim: 30/03/2010).
- Ganghof, S. (2006), "Tax Mixes and the Size of the Welfare State: Causal Mechanism and Policy Implications", *Journal of European Social Policy*, Sage Publication, 16(4), 360-373.
- Ganghof, S. (2005), "Globalization, Tax Reform Ideals and Social Policy Financing", *Global Social Policy*, 5, 77-95.
- Genser, B. ve Andreas R. (2007), "Moving Towards Dual Income Taxation in Europe", http://www.uni-konstanz.de/fiwi/struktur/Publikationen/2007Dateien/Genser_Reutter_1.pdf, (Erişim: 18/02/2010).
- Kanniainen, V., S. Kari, J. Y. Leidenpohja, (2007). "Nordic Dual Income Taxation of Entrepreneurs", *Int Tax Public Finance*, 14, 407-426.

Lindhe, T., J. Södersten, A. Öberg. (2004), "Economic Effects of Taxing Different Organizational Forms Under the Nordic Dual Income Tax", *International Tax and Public Finance*, 11, 469-485.

Loughlin, J. ve S. Martin. (2004), "Local Income Tax in Sweden: Reform and Continuity", *School of European Studies and the Centre for Local & Regional Government Research, Cardiff University, February Paper BoF (20)*, 1-20, <http://www.local.odpm.gov.uk/finance/balance/bof20.pdf>, (Erişim: 31/03/2010).

Morinobu, S. (2004), "Capital Income Taxation and the Dual Income Tax", *PRI Discussion Paper Series (No.04A-17)*, MOF, 2004.7, 1-27.

OECD. (2006), "Reforming Personal Income Tax", *Policy Brief March 2006*, www.oecd.org, (Erişim: 31/03/2010).

Onshus, M. ve Ø. B. Skeie. (2008), "Non-Fiscal Objectives in the Norwegian Tax Structure", http://www.nsf.net/seminare/stockholm08/norsk_oko_national.doc, (Erişim: 26/03/2010).

Pirtilla, J. ve H. Selin, "How Successful is the Dual Income Tax? Evidence From Finnish Tax Reform of 1993", *Uppsala Universitet Working Paper 2006:26*, 1-40, www.nek.uu.se, (Erişim: 26/03/2010).

Radulescu, D. M. (2007), "CGE Models and Capital Income Tax Reforms The Case of Dual Income Tax for Germany", Chapter 3, *The Dual Income Tax (Lecture Notes Economic and Mathematical System)*, Springer Berlin Heidelberg, DOI, 10.1007/978-3-540-73320-1, August 28, 2007; 23-54.

Randelovic, S. (2010), "Dual Income Tax - An Option for The Reform of Personal Income Tax in Serbia?", DOI:10.2298/EKA0879183R, 183-197, <http://ea.ekof.bg.ac.yu/pdf/178-179/6.Sasa%20Randjelovic.pdf>, (Erişim: 29/03/2010).

Sørensen, P. B. (2009), "Dual Income Taxes: A Nordic Tax System", *Tax Policy Conference 2009 - Papers and Abstracts*, <http://www.victoria.ac.nz/sacl/cagtr/tax-policy-2009-abstracts.aspx>, (Erişim: 23/02/2010).

Sørensen, P. B. (2007), "The Nordic Dual Income Tax: Principles, Practices, and Relevance for Canada", *Canadian Tax Journal*, 55 (3), 557 – 602.

Sørensen, P. B. (2005), "Dual Income Taxation: Why and How?" *CESifo Working Paper*, No. 1551, Category 1: Public Finance, 1-29, www.CESifo-group.de, (Erişim: 26/03/2010).

Sørensen, P. B. (2001), "The Nordic Dual Income Tax- In or Out?", Invited Speech Delivered at the Meeting of Working Party 2 on Fiscal Affairs, OECD, <http://www.econ.ku.dk/pbs/diversefiler/oecddual.pdf>, (Erişim: 31/03/2010).

Thoresen, T. O. (2004), Reduced Tax Progressivity in Norway in the Nineties: The Effect from Tax Changes, *International Tax and Public Finance*, 11, 487–506.

Thoresen, T. O. ve A. Alstadsæter. (2008), "Shifts in Organizational Form Under a Dual Income Tax System", Discussion Papers No. 529, February 2008, Statistics Norway, Research Department, 1-36, <http://www.ssb.no>, (Erişim 26/03/2010).

Wiegard W. (2005), "For a Dual Income Tax", CESifo Forum, 3/2005, <http://www.ifo.de/pls/guestci/download/CESifo%20Forum%202005/CESifo%20Forum%203/2005/forum3-05-pro-contra2.pdf>, (Erişim: 02/04/2010).

Working in Sweden – Employee Guide. (2010), 1-3, http://www.isa.se/Global/Global/Downloads/Fact_Sheets/Working-in-Sweden--employee-guide.pdf, (Erişim: 31/03/2010).

Zee, H. H. (2005), "Personal Income Tax Reform: Concepts, Issues, and Comparative Country Developments", IMF Working Paper, WP/05/87, 1-59.